

Fekete Miklós

Hét lépés

Kátó Lukács memoriáléja

1. Május elején eltemették a vén Kátó Lukácsot, egy négyszáz esztendőös székely nemes familiának utolsó férfisarját.

Igaz ugyan, hogy az utolsó száz év csak szegénységet és egyre több nyomorúságot hozott a Szentmártoni Kátó családnak, s a kúriát meg a negyvenholdnyi földet a huszadik század második fele vitte el. Még aztán is megmaradt ugyan a csizma, a harisnya, az ócska nyereg és egy rakás fegyver a cselédház padlásán – kardok, török, nyársak, valamint egy szüette ládában a kutyabőr, néhány obsitoslevél, és “Eszkáel”, azaz Szentmártoni Kátó Lukács feljegyzései.

A temetés után a jókörmű rokonság néhány óra alatt széthordta Eszkáel hagyatékát, beleértve a szüette faládát is. Csak a ronggyá olvasott biblia, egy régi énekeskönyv, meg a kézirat árválkodott az üres szoba egyik sarkában a keményre döngölt agyagpadlón.

Már három hónapja dolgoztam akkortájt abban a Hargita-alji községben, s a tanácselnök öszinte bosszúságára mindvégig ingáztam, nem akartam albérletbe – “kvártélyba” – költözni, mikor is történt, hogy Eszkáel kilépett a csizmából. Hanem midőn a tanácselnök egyezsége jutott az örökösökkel, nekem utalták ki az üresen maradt házat, persze a takarítás és tatarozás gondjával együtt. Így lettem idevalósi, így jutottam egy igazán érdekes kézirat birtokába.

A megsárgult papírokon sehol egy dátum. Már az első sora is keresztretjvénynek tűnt: “Abban az esztendőben láttam meg a napvilágot, mikor anyám özvegyen maradt, mikor Károlyi Mihályék lenyelték a tranyoni békát. Reménységre születtem.”

És amint végigolvastam a százoldalnyi betűt, elhittem, hogy Eszkáel csakugyan “reménységre” született, csakhogy a reménységen kívül nem is igen jutott neki soha semmi egyéb ebben az életben.

Lassanként kibontakozott előttem egy ember sorsa, egy ember, egy falu, egy vidék történelme, megtört és mégis törhetetlen belső világa.

A végén már magaménak éreztem csalódásait, és vele méltatlankodtam, vagy kárörvendeztem, ha kellett, a történetek fölött.

Néha átmentem a szomszédos régi házba, ahol akkoron a gazdaság irodái, meg a raktárak voltak, hogy el-el beszélgessek Pap Jánossal, aki az éjjeli őrőseget azzal próbálta könnyebbé, a téli éjszakákat meg rövidebbé tenni, hogy szüntelenül szidott valakit, még akkor is, ha nem hallgatott rá senki. Szívesen gyalázta hát Eszkáelt is, ha felőle kérdezgettem.

– Bolond volt az az ember – dohogta egy alkalommal –, mert látja, ez a ház is az övé maradt volna, meg a nagy gyümölcsös a szármányoldalon, de ő már az első évben odaadta a földjét... Már akkor átköltözött a cselédházba, mikor az oroszok bejöttek.

Még a római úthoz is kiment az, a faluvégre, amikor jöttek. Kivikszolt csizmában, feszes harisnyában állt ott s valami szótárból megtanulta, hogy kell mondani, hogy “Már régóta várlak benneteket ruszki testvérek.” De a muszkának bakancsa nem lévén lehúzta a ráncos csizmát a Lukács lábáról, mire ő csak annyit mondott magyarul, hogy “Csak éppen téged nem vártalak”, s azzal mezítláb hazaballagott.

Otthon aztán még többet is szólt, mert azt mondják, éppen akkor dobálta le az odorból a szénát egy muszka. Ennek meg odakiabált, hogy “Hé! Nem ketten kaszáltuk!...”

– Mikor az anyja eldobta a fakanalat, még annyi pénzük se volt, hogy rendesen eltemesse. Én akkor nem voltam itthon, hát csak hallomásból tudom, hogy valami kutyabőrt adott el öt-czer pengőért. Abból temette el a vénasszonyt s vett új csizmát magának, a többit meg elmullatta az udvarhelyi kaszinóban.

Egész életében csak a csizmáját, meg a kardjait tisztogatta – köszörülte tovább nyelvét Pap János –, és nem kapott magának feleséget se. Egyszer, az anyja hozott neki egyet Kénosból, s az ajtót rájuk zárta, aztán mire a fehérszínű levélkőzött volna, Lukács kilépett az ablakon. Látja, éppen itt ezen az ablakon szökött meg a lány elől... S erre a házra is a gazdaságnak kellett gondot viselni... Azért költöztettem ide az irodát, hogy a bennvaló tönkre ne menjen, mert hát akkor én nem bakter voltam, hanem tanácselnök.

A kézirat tanúsága szerint “Papagájós” János abban az évben csakugyan tanácselnök volt. Íme:

“Beálltam lógondozónak a közösbe, mert *valamiből meg kell élni*. Ezt mondta az este Pap János is, aki a múlt héten jött haza Bukarestből, s most ő a bíró, azaz hogy tanácselnök.

Elmondta, hogy négy évet ült a hüvösön. Ott ismerkedett meg az elvtársakkal, kik idetettk. Kérdeztem, hogy miért zárták be, hát azt mondja, az osztályharc miatt. – Tarkára festett verebeket adott el drága pénzért az uraknak, azért ítélték el.

Na, ezután ő nekem már csak »Papagájós«.

És van még egy bekezdés, ami ugyancsak a volt tanácselnökről beszél:

“Ma reggel értem üzent a Papagájós, hogy menjek azonnal a községházára. Lóháton mentem, gyalog jöttem haza, nyereggel a hónom alatt. Azt ígérte, nem csinál belőlem kulákot. Ez a tetű csak akkor hagy már élni, ha nem lesz mit tőlem írigyelnie.”

2. Kaszáláskor vallatóra fogtam a temetőt. Eszkáel sírja a bekerített rész legmagasabb pontján, egy vén fenyőfa alatt van. Körös-körül a sírköveken, fejfákon szomorúfüzet, vagy tán ciprust, vagy babérkoszorút jelképező féldombormű, némelyik kopjafán két keresztbetett kard, hegyével a föld felé. A többi már csak hagyományos.

Azt mondják, az egészet ő maga tervezte és faragta a katonáknak, akik a fronton maradtak. Pénzt nem kért a munkáért. Csupán a fenyő alatt álló karcsú obeliszk nem visel semmiféle jelképet. A simára csiszolt szürke grániton ez áll: "Szentmártoni Kátó Lukács. Élt 70 évet. Ne sirassa senki."

Összesen tizenhét síremléken állt a Kátó név, a fenyőfa közvetlen közelében más nincs is. Úgy látszik, az évszázadok során szétágazó családot újra egyesítette a temető.

Pedig négyféle Kátót is találtam. Az egyik Puskás, a másik Kaszás, a harmadik Pikás. Eszkáel szüleinek sírkövén a Szakács megkülönböztető név áll, annak jeléül, hogy az öreg Kátó Bécsben a kondér mellett szolgálta a császárt. "Szakács volt. Anyám mondta, hogy hazafelé jövet megölte a spanyol betegség – írja róla Eszkáel –, és megölte még két bátyámat is."

Félreértés ne essék, nem más betegségről van szó, hanem a spanyolnátháról.

Egyszer egy hórihorgas, harisnyás öreg ült mellettem az uzsonnánál. Ő nem kaszálni jött, de hogy hasznossá tegye magát, leült a vén fenyőfa árnyékába, üllőjét egy kiálló gyökérbe verte s egész nap kopogtatta az ellustult kaszapengéket.

Mesélte, hogy Kátó Lukács már életében is nagyon szeretett a temetőben pihenni, s hogy már legénykorában is jó barátságban volt a halottakkal. Ezt nem értettem. Aztán mikor a legények munkához láttak a vén harisnyás megmagyarázta:

– Mikor itt átvonult a front, senkinek sem maradt lova a faluban. Kitől a táborig csendörök vitték el, kitől a német, kitől a muszka. Lukács valahol az Almási barlang környékén "bújtatta" el a csikóit, de egy napon panasolta az anyja, hogy mind a két csikónak rúdra került a bőre. Már amit a medve belőle meghagyott. S ráadásul Lukács is eltűnt. Azt üzenté haza, lova nélkül nem székely a székely s egyébként is: szántani-vetni ló kell, mert nyakunkon az ősz.

Ősz elején aztán csak előkerült valahonnan nyolc girhes kabalával s az első éjszakán itt a temetőben legeltetett, a tilosban.

Zavaros idők voltak azok.

A községi bíró, a nevét nem mondom meg – folytatta –, egy kicsit ütődött volt, de annál büszkébb a beosztására. Egyebet sem csinált, csak ivott a falu pénzén bent a városban, s a bordélyházat járta.

Azon az éjszakán is úgy éjfél tájban hajtatott hazafelé. Részeg volt a kocsisa is, hát persze, hogy itt lent a temető alatt a kocsí befordult a sánca.

A négy ló közül egy a lábát törte, de embercsontban kár nem esett, mert a részeg emberre vigyáz az ördög, hanem a batárt sehogy sem tudták kiemelni a sánceből.

A kocsis segítségért indult a faluba, bíró uram pedig nagy behemót ember lévén a járművet

próbálta egyedül talpraállítani. Káromkodott, szidta a lovakat gazdástul, végül a temető felé fordult s felkiáltott: "Gyertek halottak, segítsetek!" És mintha a föld gyomrából jönne, hangzott a sírok közül az álmos válasz:

– Hányan menjünk?...

Bíró uram erre a nyaka köré szedte a lábát s meg sem állt hazáig, aztán két hétig kezelte magát a vajákos Bajkónéval, míg elmúlt a reszketése.

Pedig csak annyi történt, hogy Kátó Lukács, akit a hosszú moldvai út egészen elcsigázott, hátát a fenyőfának vetve egy kicsit elszundított, s arra ébredt, hogy lent az úton valaki segítségért kiált.

Erről a moldvai útról Eszkáel így vall: "Két sovány csikót s hét girhes kancát vettem a regátban. Az egyik csikót Gyimesben elcsalta tőlem a pakulár leánya, de nem sajnálom tőle: Egy csúzdán mászott le hozzám – olyan facsúszató vájaton –, és megmagyarázta, merre tartsak, hogy a fogolyszállítmányokat, tehát a fogságot elkerüljem. Három napig bujkáltunk együtt Remetepatak fejében, míg a végén már azon tűnődtem, jó volna, ha egészen hazáig elkísérne, de amikor a Szépvíz hídjához értünk, csak felkapaszkodott a csikóra.

– Hát már segítsen Baba Mária – mondta pillogtatva, s elporoszkált az ösvényen arra, visszafelé. Utánaugrottam, s az ujjára húztam a gyűrűm. Aztán elment.

Annuskának, Mihók Annának hívták. Ahányszor fenyőfákat látok, annyiszor jut az eszembe két fekete varkocsa, s a muszka is, kinek a koponyáját a baltámmal bevertem.

Ott ültünk a Szépvíz partján. Hallgattunk. Ő a vizet bámulta, én az utat fürkésztem, ahol négyes sorokban vonult a szomorú menet.

Egyszer csak látom, hogy egy alak kiválik a sorból, s mint a szarvas, egyenesen az erdő felé iramodik. De érkezett utána rögtön a sorozat halálmag is a géppisztolyból, s a férfi ugrott még egy nagyot utoljára, mielőtt elterült volna a földön.

Szóltam a lánynak, fogja kantárszáron a csikót, s álljon úgy vele az erdőszéltre, hogy a muszka megláthassa. Bólintott, én meg beálltam egy öreg fa mögé, hogy a "testvér" azért még se lásson meg idő előtt.

Jött is, integetve, hogy igyi, igyi gyévocská, mert úgy látszik, kellett volna neki a lány is, nemcsak a ló, de elébe álltam a baltával, s mikor rám emelte a géppisztolyt, odakoccintottam a homlokára. Aztán a lábánál fogva levonszoltam a patakparton a halott civil mellé, s otthagytam őket, beszéljék meg ketten a világ sorsát.

Jómagam anyám jóvoltából megúsztam a katonaságot. Még leventének se hívtak, mert hogy olyan beteges a szülém. Igaz, a megyei hadkiegészítő parancsnoka is rokon velem anyai ágon, de azért lám, én is kivettem a részem a háborúból. Nem tudom miért látom állandóan magam előtt a muszkát. A szemöldöke olyan bozontos volt, akár a bajusza, a szeme pedig ferde, mint a horgasmagú szilva. Lehet, hogy nem is orosz volt, hanem tatár, s ilyenformán két adósságot fizettem meg egyszerre. Szeretek ölni. Erre már akkor rájöttem, mikor szembeke-rültem a medvével ott a barlang fölött, ahol a csikóimat kizsigerele.

Azt sem tudom, kitől örököltem ezt a hajlamot. Nagypámról mesélték, hogy bátor ember volt: egyetlen szál mogyoró vesszővel kihajtotta a vadkant a ciherből... Én kamasz koromban tiszteltem a medvét, mint ahogy tiszteltem a muszkát is, míg a csizmát le nem húzta a lábamról.”

Sokféle történet kering a vidéken a medvéről, farkasról, veszett rókáról, megvadult bivalybikáról. Csak egyet írok ide le, amit az öreg tanítótól hallottam egy alkalommal, mert éppen Eszkáel testvérbátyjáról Kátó Balázsról szól, és talán megmagyaráz valamit abból, amit Lukács talán nem értett.

– Szép szál legény volt már, mikor az apját újra behívta a császár a Szarajevói Gyilkosság után. Én abban az évben kerültem ide tanítónak, hát minden érdekelt, ami az itteni embereket foglalkoztatja, együtt éreztem mindennapos gondjaikkal. Egy időre Kátó Balázs került a falu figyelmének középpontjába, mert ahogy mondják, regényt lehetett volna írni a kocsmárosné lányával szőtt szerelméről. De amilyen regényesnek és tisztának mondták azt a szerelmet, éppen olyan tragikusan mocskos lett a vége.

A Márton-napi sokaladomra minden évben eljöttek a medvetáncoltatók, hogy mutatványaikkal az egybegyűlt vásári népet szórakoztassák. És ha valamelyik legénynek kedve szottyant, akár meg is birkózhatott az öreg medvével. Persze, ha volt pénze a legénynek és nem sajnált egy ezüstöt dobni a szitába, akkor a gazda jelére a medve engedte legyőzni magát. Az efféle család nyílt titok volt akkoriban, mint ahogy mindenki tudta a faluban azt is, hogy egy Nyáguly nevű mészároslegény is szerelmes a szép kocsmároslányba.

Már évek óta tartott közöttük a versengés, s amíg a lány inkább Balázs felé hajlott, a kocsmárosné a magasszörű kereskedőt, a mészárost szerette volna vőnek. Vásárnapkor meg éppen nagy volt közöttük a barátság.

Így történhetett, hogy az örmény asszony meg a mészáros, kettesben kisütötték, mi módon tudnák félretenni az útból a vetélytársat. Munkához is láttak szaporán, s levágták az ólból mind a négy hízőt, így szállást adhattak a medvetáncoltatóknak és a medvének is.

Javában állt a vásár, s az első napon Nyáguly háromszor is megbirkózott a medvével. “Odateremtette” mindannyiszor az összegyűlt lányok csodálkozására, aztán este a kocsmában azzal hengegett, hogy különb legény ő a faluban mindenkinél – aki nem hiszi, csinálja ezt utána.

A bortól, meg az újra s újra megismételt kihívástól szikrát fogott Kátó Balázs is. Azt mondta, odavágja ő akár a fiatalabbik medvét is, anélkül, hogy pénzt adna a gazdájának.

Fogyott a bor, tüzelték egymást a legények, csak a mészáros tűnt el pár percre az asztaltól. Mikor kezét dőzsölgetve visszatért, kijelentette, hogy hajnalig fizet mindenkinek, aki bírja – marja.

Senki sem sejtette még, hogy a ravasz egy veder disznóvért töltött be a vályúba a medvéknek.

Hajnaltájt a fiatalabbik kitépte orrából a karikát, szétzúzta az ól ajtaját, s elbrummogott

az erdő felé. Az öreg bundás ott maradt a láncon, de a gazdája azt mondta, nem táncol az már addig, míg ki nem éheztek, és birkózni sem szabad vele, mert veszedelmes: valaki vért töltött a vályúba.

A riadalom elmúltával az asszony-nép jót mulatott azon, hogy a medve bizony Kátó Balázs elől futott vissza a rengetegbe, a mészáros pedig csak azt hajtogatta, hogy Balázs engedte szabadon, féltében, mert meg kellett volna vele birkóznia.

– Majd visszahozom – mondta a kicsúfolt legény, és elindult ő is a vérfnyomok után az erdő felé...

Nem tért vissza soha.

Lövétei legények találtak rá egy forrás mellett: keze még akkor is a döglött medve nyakát szorongatta, fokosa az áfonya között, a földön. A medve megfulladt, de utolsó erejével még felszakította a legény nyakán az ütőeret.

Ott temették el mind a két hullát, s azóta hívják azt a helyet Balázs kútjának.

Mindezt csak azért meséltem el – mondta az öreg tanító –, mert a háború utolsó évében, mikor a vén Szakács Kátó itthon járt szabadságon, egy este a kocsában azt mondta Nyáguj Miskának, hogy ne járjon az erdőbe, mert ő sem szabadul meg a medvétől.

Meg is találták aztán a mészáros a Szarkakő sziklája alatt az ösvényen. Annak is a nyaki ütőerét tépte fel a... medve.

A vén Szakács sem jött haza többet. Csak az obsitoslevelét hozta el a családnak egy Nagye nyedi borkereskedő. Abban az évben született Lukács – szóval Eszkácl, ahogy önmagát nevezte.

Később ő lett egyik legkedvesebb tanítványom. Ezt a díszes fokost is tőle kaptam ajándékba: a nyelét nemes juharból faragta...”

Sokáig böngésztem, újra meg újra elolvastam a kéziratot, hogy valahol bár egyetlen, a fentiekhez kapcsolódó passzust találjak, de hiába.

Többet foglalkozott ő a saját sorsával, meg a falu életével, mint a múlttal:

“Kidobták, hogy már ezután senki sem tarthat fegyvert a házban. Nem csak a löfegyverekről van szó. Oda kell adni a nyársat, a tört s a kardot is. Mintha a kard érne valamit a modern ismétlőfegyverek ellen.

Hát én a kardom, s a pisztolyt, amit a muszkától vettem el, valahol elásom. Nem azért, mintha használni akarnám valaha – bár azt sohasem lehet tudni –, de azt a kardot ásom el a jövőnek, amit Fehéregyházán használtak utóljára. Azt a meggyszínű bársonyos hüvelyűt, amit anyám nagyapjától örököltem. A pisztoly meg az enyém, mert én szereztem.”

3. “Azt mondják, jó sorsa lesz annak, aki önként állt be a közösbe. Az este Pap János is itt járt nálam, hogy nem vállalnám-e el az elnökséget, vagy legalább egy brigád vezetését. Nem. Ahol ő a primás, kontrásnak én oda nem állok. A végén még rávenne, hogy festett verebeket

áruljak papagáj helyett, vagy festett lovakat. Nem. Én nem leszek "Papagájos".

4. "Kisajátították a Bartha-kertet. Ez már így van. Akárki ül a polcon, nála az ostor, a többi a járom. A magyarok búzát és zabot, meg borjút rekviráltak a faluban, a muszkának ló kellett. Most a földön a sor. Azt mondják, azé a föld, aki megmunkálja. Bartháék éppen elegen vannak a családban. Vajon, nem volnának képesek megkapálni?"

Hallom istállókat építenek oda. A sudár fenyőfákat is mind kivágták s elpocsékkolták szarufának. Pedig a havasról is hordják állandóan a fenyőt épületfának, de látom minden második szekér eltéved."

5. "Tegnap befogtam két lovat a vastengelyű szekérbe, ami az enyém volt, s elindultam én is a havasra. Mondom az erdésznek, fáért jöttem, mert ez a nyíl itt Sikaszó fejében a miénk volt.

– Nem lehet. Ami lábán száradt, vagy esetleg azt, amelyiket vihar törte, elviheti, de hát mi a neve kiednek? – megkérdezte, pedig jól ismerem. – A Kerekesék nagyobbik fia. – Azt mondja ki kell állítsa a bárcát.

Aztán, amikor megmondtam, elkezd: – Itt van a cédula, Lukács bátyám. Én megyek a városba, de mondja, melyikre üssem rá a pecsétet.

Kiválasztottam két odvast, ami már rég elszáradt a saját lábán, akár a tüdőbajos ember, meg egy szál pénzes-héjút, olyat amelyet a hegedükészítőnek adtam el, s mondom neki: Ez kell.

–De hát ez még a lábán áll!... Válasszon olyat, amit a szél kidöntött gyökerestől.

– Pecsételd csak le – néztem fel a szeptemberi égre. – Ma itt vihar lesz.

Ráütötte mindháromra a bélyegzőt, s nagy fejcsóválás közepette eloldalgott, én pedig azt számolgattam magamban, hogy s mint fogjak a dologhoz.

Leghamarabb a hangszernek valóhoz mentem, s még egyszer körbejártam, hogy lássam, mit lehet tenni. A fejsze fokával még egyszer végigkopogtattam mind a hármat, lám nem tévedtem-e, aztán az ülés alól előszedtem a három kenderkötelet.

Először a pénzeshéjúra hurkoltam rá, valamennyivel a törzs felső harmada fölött, hogy a kötélnek mind a két végét elérjem a földről, majd összetoldoztam a lelógó végeket a két hosszabbik darabbal, hogy könnyebb legyen a hurkot beleakasztani a késefa horgába. Felmásztam az odvasra is. Három-négy méternyivel bennebb voltak a hegyoldalon, de azokat egy jó singnyivel a derekuk alatt kötöttem meg, aztán lekászálódtam, enni adtam a lovaknak, magam is falatozni láttam.

Azon gondolkoztam, mihez kezdek mostmár segítség nélkül. Mert jó volna segítségnek még egy tízéves gyermek is, vagy egy fehér-cseléd, mikor észrevettem, hogy valaki áll a szekér mellett, s úgy nézi a túrós dézsát, meg a szalonnás kenyeret, hogy majd kicsordul a nyála.

Megnéztem magamnak rongyos katonazubbonyát, torzonborz szakállát, de fegyvert nem láttam nála, s a szeme is valahogy tetszett nekem, hát intettem, jöjjön közelebb.

Tétován lépett kettőt előre, aztán megállt s hátraszólt valakinek, hogy gyere bátran báránykám. Hirtelen átvillant az agyamon, hogy ezek, ha többen vannak, akár le is üthettek volna, hát nem mozdultam, inkább a fülemet tartottam nyitva, hogy halljam ha valaki a hátam mögött is jár. De mikor megláttam a Báránykát, megnyugodtam.

Ötévesforma kislány volt, nagy ijedt, fekete szemekkel, kócos hajjal, s bizonyára nagyon éhes lehetett, mert amint meglátta kezemben a feléje nyújtott kenyeret, minden teketória nélkül odajött hozzám, s elfogadta.

Leült a férfi is, úgy két lépésnyire tőlem, a lábát maga alá húzta és csak nézte a gyereket, mint egy látomást.

– Kerüljön közelebb – mondtam és szeltem neki is a kenyérből. Utána nyúlt, megnézte, aztán a zubbonya alá dugta.

– Egyék – szóltam megint. – Segítség kéne... Azzal a hárommal nehéz lesz egyedül megbirkóznom... Szalonnát is... Az tart a gyomorban...

Ettek.

Az én számban megszaporodott a falat, hát elővettem egy almát a tarisznyából, de végül azt is odaadtam a gyerekeknek.

– Egyél még – biztattam, s otthagytam őket, hogy a lovak előtt a szénát megigazítsam. Láttam, hogy a férfi megint becsúsztat valamit a zubbonyába, de úgy tettem, mintha nem vettem volna észre.

Fogtam a fejszét s a hangszernek való fa kiálló gyökereit megcsapdostam, körbe, úgy jó méternyire a törzstől. Most sajnáltam, hogy nem hoztam magammal ásót, de gondoltam, hát ha így is lesz szerencsém.

A fejsze fokával félrekapartam még egy vastagabb gyökérről az avart, a földet, s elvágтам azt is. Ekkor jött oda a férfi, kezében a harcsafűrészszel, s megállt mellettem. Gondolom, azért nem kérte el a fejszét, hogy ne okozzon nekem felesleges riadalmat, hát ledobtam a fejszét az egyik odvas fa tövébe, hadd lássa, nem félek tőle és levettem a mellényem.

– Na, lássuk most ezeket – intettem a szememmel a fűrész felé, aztán letérdeltem az odvas fa alá.

Húztuk a fűrész.

Láttam, hogy az emberem úgy zihál, mint a kovács fújtatója, a homlokán pedig gyűl a verejték, majd eltűnik a szakáll között, hogy végül a zubbonyán folyjon le.

Megálltam, s kérdeztem:

– Mióta bujdosnak?

– Tizenhat napja... Az anyját keressük – intett a gyerek felé. – Áfonyát szedni indult s nem jött haza. Errefelé látták utoljára.

Nem tudtam, higyjem-e.

Befűrészeltük a törzset, míg már majdnem szorult a fűrész, aztán a másikat is, közben megtudtam tőle, hogy Delnéről való, s ha hinni lehet neki, Ladó a neve.

Jól állt a fejsze is a kezében, s az egyik odvas fát ő rította be, míg recsegni nem kezdett. Akkor szólalt meg először kérdezetlen: – A többi már a lovak dolga – s indult a szekér felé. Felébrszette az alvó kislányt, kézenfogta, s mindketten felém fordultak, jelezve, hogy indulni akarnak. Odabandukoltam én is, a maradék kenyérből letörtem magamnak egy darabot, s a többit odaadtam nekik, tarisznyástól, almástól, mindenestől.

– Most merre? – kérdeztem.

– Az erdészházhoz. Az öregasszony ismerősünk... Na... Segedelmet!... Köszönd meg az almát, Báránykám!

Elmentek.

Egy ideig még néztem utánuk, aztán hozzáfogtam egymagam a »viharkeltéshez« mert *ahhoz nem szükség tanú.*

A két csapató láncsal pár métert hosszabbodtak ugyan a kötelek, de az árnyék után mérve még mindig nem voltak elég hosszúak, ezért a kerékkötő láncot is levettem a szekérről, s oda-kötöttem a csapató láncok végére. Így már nem féltem attól, hogy a zuhanó faóriás derékba-törri a lovaikat. Először csak a csődört akasztottam a láncra, de nem bírta egyedül. A két odvas vén fa megindult ugyan, hogy a kötél mind a két oldalon megfeszült, de a pénzes héjú nem akart lefeküdni. Már pedig annak ég felé kell álljon a gyökere. Hosszabbra állítottam a hámist-rángót, a kancáét is, aztán a tartólánccal befogtam a kancát a csődör elé.

Nem is kellett szólnom.

Azt hiszem, megéreztek, hogy nem jó helyen állunk, mert egyetlen fogásból kidöntötték a három szálfenyőt, s félre is álltak a süvítő gallyak útjából.

Kétszer is megizzadtam, míg valahogy feldaraboltam a törzseket s lehúztam a szekér mellé, de mire felraktam, megszáradt a hátamon az ing.

Hazafelé az erdei úton éppen azon tünődtem, hány vizeskártyát tudok kiszabni az odvas fenyőkből, mikor a két távoli fegyverdörrenést meghallottam. Még le sem raktam a fát a szekérről ma reggel, mikor megérkezett lóháton a Kerekesék fia.

Lováról szotyogott a tajték, ő maga is már alig ült a nyeregben a fáradságtól, hát behívtam a házba, pálinkát tettem eléje, meg harapnivalót s indultam az istállóba, hogy a lovát is ellás-sam.

– Hagyja – szölt utánam az erdész. – Úgy is megyek tovább. Csak azt akarom mondani, hogy ha valaki érdeklődne, maga nem látott semmit... Ladó meghalt. Az egyik lovascsendör lötte le, mert azt hitte róla, hogy bandita... A szerencsétlen három héttel ezelőtt szabadult a fogságból, a feleségét pedig már vagy tíz napja ápolja az anyám, mert hát összeakadt valami *vadállattal* az erdőn... Abból sem lesz már ember soha... A csendör meg azt mondja, majd fel-neveli az árvát az állam... Hát jegyezze meg, Lukács bátyám: Ne szólj szám, nem fáj fejem.

Ivott még egy pohárkával, s amikor már a nyeregbe ült, a szekér felé intett a fejével.

– Ne is rakja le, amíg ezek nem jönnek. Ha nem látják a szekéren, még azt hiszik, ket terüt adtam egy bárcára. Na, Isten áldja – búcsúzott és elporoszkált az erdő felé.”

6. “A keresztúri tanítóképzőből árvaházat csináltak. A Papagájostól tudom, hogy a kis Ladó Annát oda vitték, pedig az mindenképpen a nagytatához kíváncozott, Középlakra. De a csendőrszázados úgy parancsolta, hogy ott az erdön kell eltemetni a halottakat, a leánykát pedig Keresztúrra kell vinni, ne tudja meg az egész Delne, hogy a szülei betyárok voltak. Lehet, azért mondta ezt nekem a Papagájos, hogy megpiszkáljon, hátha elszólom magam. Mert a csendőrök is gyanították, hogy tudom az igazságot. A Kerekesék fiát valahová Brassó mellé helyezték. Most hivatalfőnök, s biztosan »nem fáj a feje.«”

7. “Megellett az öreg kanca, amit a háború végén még én hoztam Moldvából. Gyönyörű sárga csikót csinált, aztán kiadta a párját. Nem csoda, mert idestova már hat esztendeje, hogy hoztam, s már akkor sem volt fiatal.

Azt mondja az elnök, hogy elárverezik a csikót, de aki megveszi, az kell megnyúzta a kancát, mert a bőrrel el kell számolni.

Kifizettem.

Cukros tejet kap egyelőre, aztán ha egy kicsit erősödik, tudom a módját, hogyan kell belőle jó lovat nevelni.

Okos, pajkos kis jószág, s mert árva, engem a delnei leánykára emlékeztet. Hát ezért vállaltam a gyepmesterséget is, és építettem egy kicsi pajtát. Tudok én még kaszálni, hogy senki se irigyelje tőlem a takarmányt, amit neki adok.”

8. “Igen elszaporodtak az autók, meg a traktorok. A Papagájos azt mondja, el kell adni a lovakat a taliánnak. Mert hogy kiviteli terve van a gazdaságnak, s ha a traktor szánt, nem lesz szükség többet a lóra. Ő odaadta a nyergest, amit tőlem kapott örökbe, s most azzal kérkedik, hogy mekkora áldozatot hozott az ”eszport” tervért.

Ebül gyűlt vagyón volt. Kutyaúl is vezett el: ő sem kapott érte egy vasat sem. És mindennek a tetejébe le is váltották a tanácstól. Azt mondják, elintézte, hogy őt válasszák meg elnöknek a técszbe, de hát én nem bánom.

Ha már nincs ló, lógondozó sem kell a gazdaságnak. Papírt kérek majd tőlük, hogy nincs rám már szükségük. Csak megoldódik az én életem sorsa is valahogy, mint a többické, akiket elnyelt a város, vagy valamelyik bánya.

Fiatal ember már jószerevével nincs is a faluban a sofőrökön, meg a traktorosokon kívül, az idősebbje meg foggal és körömmel harcol, küzd, ármánykodik, hogy befolyásra, pontosabban valamiféle beosztásra tegyen szert a közösbén.

Kapar tíz körömmel, aztán ha beleszellentett a finom lisztbe, többet nem is jön haza a falu-

ba. Eladják a házat. Persze, bármikor akad rá vevő, mert idegenből hoznak tehenészeket... Inkább eladni bagóért mindent, minthogy erővel költöztesse valakit az üresen maradt házba.

Így ment el véglegesen már négy család az én rokonságomból is, hogy csak a nagynéném maradtak itthon. Örzik a házat, művelik a kötelező részt a közösből, mert az a törvény, hogy csak így kaphatnak veteményes földet. Aztán, ha meghalnak, újra kerül a porta, s a szétszóródott vagyonból jut egy-egy hűtőszekrény, mosógép, televízió vagy csak egy porszívó minden örökösnek.

Jó arra, hogy kényelmesebbé tegyék velem mindennapi életüket, de én még egyetlen síremléket sem láttam, amit az örökösök állítottak volna a rokonságba.

Nem tudom, meddig élek, de ezt az árva csikót, a Csillagot nem adom el soha. Pedig az olasz jó pénzt ígért érte, csak hogy ő nem tudhatja milyen nehéz volt felnevelni, s hogy mit jelent nekem.

Ha nem megyek el a faluból, majd erdőlni járok vele s megleszünk ketten valahogy.”

9. “Azt mondja nekem a tél végén az új tanácselnök, hogy tartozom egy heti közmunkával. Az új hídhöz kell gerendákat faragni, de ha akarom, a szállítást bízná rám inkább, mert biztos, ami biztos. Hogy én nem komplektálok. De hát én egyedül azt nem vállalhatom.

– Hídlásnak való bükköt, rönköt vágni még elmennék a havasra – mondtam –, mert már rég nem jártam fenn a Hargitán, de nem akárkivel. Nagy a község, hát én majd megmondom, kiket küldjenek még velem: akárkivel még ölfát vágni sem megyek. Akkor már inkább maradok a faragásnál. Nos, megint eljött a szeptember s én faragtam, véstem a sok gerendát egész nyáron át, a forgácsért. Mostmár csak az a baj, hogy tele van az udvar velem. Elég lesz gyújtósnak akár három évre is, de most már ideje, hogy olyan fát is hozzak, ami tart a tűzön, mert hosszú lesz a tél. És azt hiszem, ennyi közmunka után megérdemlek én is két-három szekér jó bükkfát a tanácstól, hiszen valamikor az enyém volt az az erdő.”

10. “Hét napot töltöttem a havason. Kihúztam a patakából egy remorkára való tűzifát, fel is raktam a traktor után, odaadtam a kapu kulcsát Imrének, hogy otthon az udvaromra ürítse, aztán befogtam a Csillagot a szekérbe s felhajtottam az erdész-házhoz. Délután négyre értem oda, az ajtót zárva találtam, de az udvaron szaladgáló majorság olyan éhesnek látszott éppen, mint a Molnárné tyúkjá, hát kifogtam a hámból s felnyergeltem a Csillagot, hogy az öreg Kerekesné valahol megkeressem.

Ott leltem rá a Vén-erdő pataka fölött, áfonyát szedett másodmagával. Nem is csodálkoztam, hogy azt a bozontos kis fruskát Annuskának, Ladó Annuskának hívják.

És azon sem csodálkoztam, amit az öregasszony mesélt este. Valahogy úgy érzem, hogy ami történt az mind tövényszerű volt, nem lehetett másként, be kellett telnie. Előre ismertem minden mondatát. Mert a nagyobbik fiáról beszélt, az erdészről, aki a törcsvári hivatalnak lett

a főnöke, míg egy vadászaton az eltévedt golyó meg nem ölte. Az volt a kívánsága, hogy itthon temessék el.

– Boricsán ezredes, aki a vadászatot szervezte, idehozta nekem, még mielőtt kihült volna a teste – sírt Kerekesné –. Emlékszem, hogy ez a Boricsán még csak őrmester volt abban az évben, mikor a delnieket eltemették ott az erdőn.

Természetesnek vettem azt is, hogy most már mind a három sírra kopjafát kell faragnom, mintha egymagam minden "tévedésből" lelőtt székelynek emléket tudnék állítani.

Amíg faragtam, Annuska megtanult lovagolni. Büszkén ült a nyeregben, mintha lóháton született volna, s pár nap alatt a ló is annyira megbarátkozott vele, mintha régi ismerőse volna.

Tizennegyediken reggel székerre ültünk s befuvaroztam a Keresztúri árvaházig, mert megint kezdődött az iskola.

Azt ígérte, hogy a jövő nyarat nálam tölti, és hogy minden héten ír nekem levelet, mert nagyon érdekli a Csillag sorsa...

Én pedig megígértem önmagamnak, hogy ahányszor csak tehetem, elszekerezek Keresztúrra, hogy meglátogassam."

11. "Az első hóharmattal együtt megjött az első levél is. Nem bontottam fel azonnal – megpróbáltam kitalálni, hogy mi áll benne, s tán ezért éreztem úgy, mintha valami okból nem lenne őszinte a hangja, vagy tán csak hiányzik belőle valami?..."

12. "Hét lépés az istálló sarkától jobbra, ugyanannyi onnan a vén körtefa irányában előre. Ezt Annának is meg kell mondanom majd, ha benőtt a feje lágya."

13. A feljegyzések szerint négyszer is eljött az ősz már azóta, hogy Eszkáel a sírokra kopjafát faragott a Hargitán s már három szeptember nyitott kései akácvirágot a Homoród partján. Egyre szűkszavúbb a leírt szöveg és szinte szó szerint ismétlődik a fent idézett pár sor: "Hét lépés..." Ám a Keresztúrról érkezett levelek annál beszédesebbek.

"Mégkövetem, amiért nem tudtam, miként szólítsam. Mert Regina mama elmondta nekem, hogy én nem is vagyok a delnei Ladó leánya... Hogy Úgy születtem a háború után... És azt is mondta, hogy anyám mielőtt meghalt volna, meggyóna neki a bűnét. A gyűrűt, amit az igazi apám adott neki most a nyakamban viselem egy láncon, mert akkora, hogy még a hüvelykemre is nagy volna. Regina mama azt mondja, ideje volna, ha megmondanám: Magáé volt a gyűrű."

14. Eszkáel naplója nem vall arról, hogy mit érzett, mikor a levelet elolvasta. A faluban sem beszélt senkinek a dologról, így mindenki elesodálkozott azon a nyáron, hogy szombatnóként nyeregbe ül, s elporoszkál a hegyeken át "Körösztúr" felé. És amikor hétfőn reggelre ha-

zaér, nem látszik rajta a fáradtság, szóval úgy néz ki, mintha megfiatalodott volna.

– Hát amikor Keresztúrra kezdett járni a lányához, nem kérdezte meg tőle senki, hogy merre jár? – tudakoltam a Papagájostól.

– Nem kérdeztük, mert hogy egyszer láttuk a Sósfürdön, s akkor mindenki azt hitte, hogy valami menyecske van a dologban, ugratták is eleget a kelekótyát. Aztán egy nyári vakáció vége felé kibújt a szeg a zsákból, mert csak elvitte a leánykát a székelyudvarhelyi közjegyzőhöz, s végrendeletet csináltatott, hogy minden ingó és ingatlan vagyontát reátestálja. Ez még abban az esztendőben volt, amikor augusztus huszonharmadikára berendezte a lánynak a cselédház első szobáját, s lehozta a vén Kerekesné is a havasról. Így tudtuk meg, hogy tulajdonképpen a leánya az, s nem az esze ment el egészen, hogy egy olyan fiatalnak udvaroljon.

Én akkor meg is bíztam a feleségemet, puhatolja ki, a vén Kerekesné mit tud az ügyről, de ha kérdezték, az állandóan csak a fiát siratta, nem sikerült kihúzni belőle semmit. Eszkáéel pedig soha sem beszélt a viselt dolgairól senkinek.

Azon a nyáron, aztán mintha meszet evett volna minden legény, egymást érték a verekedések a leányzó miatt. Én magam akkor már bakter voltam itt, hát eleget lestem esténként, de úgy tudom egyik kandurnak sem volt szerencséje nála. Pedig én igazán mindent észreveszek, ha akarom, ahogy azt is észrevettem, mikor az a löverseny volt, hogy a leánynak egy legény sem tetszik igazán.

Egyedül a Kerekesné unokájával tett kivételt, azzal is csak annyiban, hogy vele néha egész napokat eltekergett. Kettesben járták az erdőt, de hát az a suhanc még túlságosan fiatal volt ahhoz, hogy valamit keressen nála.

Ott voltam akkor is a kultúrházban, amikor legénysorba avatták ezt a fiút, s ahogy a legényavatás mifelénk megy, mindenki azt hitte, hogy vége szakad a nagy barátságoknak, mert igen csúffátették szegény Áronkát. Pakot Feri volt a hangadó, mert idestova már vénlegényszámba ment s bosszantotta, hogy a suhancnak több sikere van. Úgy határoztak, hogy pilótának sorozzák, ami abból áll, hogy a jelöltet levetkőztetik, aztán meg kilógatják a táncház ablakán, végül eleresztik. Ez nem is lett volna baj, de Áronkát azon az ablakon lógatták ki, amelyik alatt a trágyalé kútja van, ahová valaki pár nappal azelőtt még egy döglött macskát is beledobott.

Aztán a szüreti bálon Pakot is megkapta a magáét, hogy el is költözött a faluból.

Az úgy volt, hogy a Küküllőnek a mentéről hozták a szőlőt a bálra, ugyanakkor a gazdáságnak is hoztak száz hektó mustot a zárszámadásra.

A pincében állt a szőlő vagy két napot, Pakot pedig állandóan a karcos mustot kóstolgatta s a pince ablakán át leste a lányt naphosszat, így hát nem tudta, mit csinálnak a legények a kultúrház kertjében. Azok pedig új budít ácsoltak oda, és mert a régi gödör már amúgy is tele volt, a tetejére dobtak pár lapát földet, új gödröt ástak hát vagy két méterrel arrább, s odaállították a bódét, hogy legyen rend már egyszer.

Amikor az ünnepségen a szokásos szőlőlopás megkezdődött Pakot egyszerre csak eltűnt a

teremből. Két csőzlegény, meg a lányok közül is vagy három, éppen ott ténfergett az udvar végében, amikor a kerítésen átugorva visszatért. A kabátujja tele volt rakva szőlővel, amit a pincéből lopott el, hogy a leányokat kínálghassa, de nem volt szerencséje, mert két lépés után nyakig zuhant a... "szerencsébe".

Tíz perc múlva az egész falu rajta mulatott, ő pedig úgy eltűnt, mint a beteg szamár, csak másnap délben került elő. De hát, hogy minden jobb legyen egy szégyen nem volt elég a sorstól szegénynek.

A bál estjén ugyanis elfelejtette bezárni a majorságot, így a tyúkok, meg a rucák nem az ólban, hanem a pince torkában ültek el éjszakára, hogy reggel, mikor le akartam menni a pincébe, vagy negyven darabot találtam kinyúlva, rucát, meg tyúkot, vegyesen.

Pakotért üzentem akkor gyorsan: Baj van, jöjjön, csináljon valamit, mert én biza nem fogom megfizetni a kárt a gazdaságnak! Ő pedig jött is. Hogy a veszett fejsze nyelét legalább megmentse, gyorsan megtépte az egészet szárazon, mert hát úgy értékesebb a tollú, közben nekem kárpált, hogy miért nem vigyáztam én.

Mert tudhattam volna, hogy az erjedő must gázt fejleszt... – Hát nem ő járt még az este is a pincében?!

Kidobta a csóré a majorságot a ganédombra s üzent a faluvégre, hogy ha valakinek kell, jöjjön, van baromfi elég, aztán hazaindult. A gypmester fiát szalasztottam utána, térjen vissza, mert a sok döglött állat mind feltámadt, s most ott karicsál-hápgog csórén az udvaron, a gazdasághoz pedig éppen vendégeket várnak a megyétől. Na, hát volt is nézőközönsége, míg az egészet összefogdosta, hogy bezárja az ólba. Leghangosabban Kerekes Áron, meg az a huncut leányzó biztatta, hogy fogdossa csak meg kedvére őket, hátha immár elege lesz a csirkehúsból...

Egy ideig senkinek sem kellett a csóré baromfi, aztán a lány elmagyarázta, csak azért keltek életre a koppasztás után, mert a bőrön keresztül is kaptak egy kis oxigént, hogy a széngáz mérgezést kiheverjék, vagy mi. Zárszámadáskor megette a falu az egészet.

15. "Tegnap, a bál után reám bízták a pince kulcsát – írja Eszkáel –, kiszámítottam, hetven liter must hiányzik a hordókból. Úgy látszik Pakotnak még nem jutott rá ideje, hogy vizet töltsön a helyébe. Hát majd elszámolom én a seprőbe, mert ahogy én ismerem, ez vagy felkötöti magát szégyenében, vagy elköltözik a faluból, de Annuska mindenképpen megszabadul már tőle." (A Hét lépés folytatása következő lapszámunkban.)